

Ministerstwo
Klimatu i Środowiska

Porozumienie Parków
Krajobrazowych Polski

Parki Krajobrazowe w Polsce

50 lat wspólnej przestrzeni

Porozumienie Parków
Krajobrazowych Polski

Porozumienie Parków Krajobrazowych Polski

Porozumienie Parków Krajobrazowych Polski zostało powołane **21 sierpnia 2003 roku** w Łądzie na mocy wspólnej deklaracji dyrektorów parków krajobrazowych oraz zespołów parków krajobrazowych. Obecnie Porozumienie zrzesza wszystkie 30 jednostek organizacyjnych zarządzających parkami krajobrazowymi w Polsce.

Celem Porozumienia jest wymiana doświadczeń oraz wspólna realizacja działań związanych z ochroną przyrody, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego, a także edukacją ekologiczną prowadzoną na poziomie ogólnopolskim. Ważnym elementem działalności jest również popularyzacja wiedzy o parkach krajobrazowych oraz promocja ich znaczenia w systemie ochrony przyrody i krajobrazu w Polsce. Jednym z istotnych działań Porozumienia Parków Krajobrazowych Polski są ogólnopolskie szkolenia, spotkania i inicjatywy integrujące pracowników parków krajobrazowych oraz popularyzujące wiedzę o ochronie przyrody i krajobrazu.

Wśród najważniejszych przedsięwzięć znajdują się szkolenia edukatorów ED-EK oraz spotkania INWENT poświęcone inwentaryzacji i monitoringowi przyrodniczemu. Ważnym elementem obu inicjatyw są warsztaty terenowe umożliwiające uczestnikom poznawanie specyfiki różnych parków krajobrazowych oraz wymianę doświadczeń związanych z ochroną przyrody, edukacją i monitoringiem środowiska.

Ważnym elementem działalności Porozumienia jest również ogólnopolski konkurs Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski, skierowany do uczniów szkół podstawowych. Konkurs od wielu lat popularyzuje wiedzę o przyrodzie, krajobrazie i dziedzictwie kulturowym parków krajobrazowych, angażując tysiące uczniów z całego kraju oraz rozwijając zainteresowanie ochroną przyrody i świadomość ekologiczną młodego pokolenia.

50 lat parków krajobrazowych w Polsce

Parki krajobrazowe od 50 lat stanowią ważny element systemu ochrony przyrody w Polsce. Chronią najcenniejsze krajobrazy kraju – jeziora, doliny rzeczne, wybrzeże Bałtyku, obszary górskie, lasy i tereny rolnicze – zachowując jednocześnie ich wartości przyrodnicze, kulturowe i historyczne.

Są miejscem, gdzie ochrona przyrody łączy się z codziennym życiem mieszkańców, edukacją, turystyką oraz zrównoważonym rozwojem regionów.

Niniejsza publikacja przygotowana przez Porozumienie Parków Krajobrazowych Polski we współpracy z Ministerstwem Klimatu i Środowiska przedstawia wybrane działania realizowane przez parki krajobrazowe w całym kraju. Pokazuje różnorodność projektów związanych z ochroną przyrody, edukacją ekologiczną, turystyką, dostępnością obszarów chronionych oraz rehabilitacją dzikich zwierząt.

To również opowieść o ludziach tworzących parki krajobrazowe i ich codziennej pracy na rzecz zachowania krajobrazu dla przyszłych pokoleń.

Trochę historii

Potrzeba ochrony krajobrazu w Polsce była dostrzegana już w latach 40. XX w., wtedy to na Politechnice Krakowskiej w zespole prof. Zygmunta Nováka zaczęła kiełkować idea objęcia jakąś formą ochrony obszaru Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

W 1956 roku na Krajowym Zjeździe Państwowej Rady Ochrony Przyrody (PROP) zaprezentowano idee Jurajskich Parków Krajobrazowych - pierwszej koncepcji utworzenia parku krajobrazowego w Polsce. Kolejnym formalnym krokiem była inicjatywa PROP z maja 1964 roku dotycząca rozbudowy sieci rezerwatów krajobrazowych oraz wprowadzenie dwóch nowych form ochrony: parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Postulat ten został przekazany do Sejmu jako uzupełnienie ustawy o ochronie przyrody.

Koncepcja, oprócz ochrony krajobrazu była odpowiedzią na postulaty dotyczące wprowadzenia dodatkowych form ochrony w celu zaspokojenia potrzeb społecznych związanych z wypoczynkiem. Obszary te, zgodnie z koncepcją, powinny być uzupełnieniem sieci parków narodowych zarówno pod względem rozmieszczenia, zgodnie z określonymi kryteriami przyrodniczo-naukowymi, jak i spełnianych funkcji, wśród których dominować powinno przeznaczenie parków krajobrazowych dla turystyki i rekreacji. Z założenia, nowe formy ochrony przyrody miały odciążyć parki narodowe od nadmiernego ruchu turystycznego, który zagrażał ich walorom. Miałyby one także wpłynąć na bardziej równomierne rozprzestrzenienie turystów, dzięki czemu miało dojść do aktywizacji innych obszarów Polski.

Tworzenie parków krajobrazowych, zgodnie z założeniami, nie powinno pociągać ze sobą ujemnych skutków dla gospodarki, gdyż poza przeznaczeniem tych terenów dla celów turystyki i rekreacji, planowano pozostawić na tych terenach dużą swobodę gospodarowania. Pierwotna koncepcja zakładała powstanie 10-13 parków krajobrazowych oraz wyjście poza określone, stosunkowo nieduże fragmenty przyrody chronione w parkach krajobrazowych, przez roztoczenie ochrony także nad obszarami pozostającymi w normalnym użytkowaniu gospodarczym. Te większe tereny nazywano obszarami chronionego krajobrazu. Zakładano, że ich ochrona powinna być zagwarantowana w planach zagospodarowania przestrzennego.

W połowie lat 70. XX wieku zmieniła się nieco koncepcja ochrony krajobrazu, chodziło już nie tylko o zapewnienie warunków wypoczynku i turystyki, ale o ochronę równowagi przyrodniczej w ramach tzw. wielkoprzestrzennego systemu obszarów chronionych.

System prawny nie nadążał za koncepcjami ochronnymi, ustawa o ochronie przyrody z 1949 roku przewidywała tylko cztery formy ochrony: objęcie ochroną gatunkową, uznanie za rezerwat lub pomnik przyrody oraz utworzenie parku narodowego.

HISTORIA W PIGUŁCE

1956 r.

Idea Jurajskich Parków
Krajobrazowych
w PROP

1964 r.

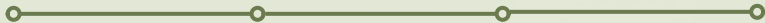
Inicjatywa PROP
- rozwój rezerwatów
krajobrazowych i nowe formy
ochrony przyrody

12 stycznia 1976 r.

Utworzenie
Suwalskiego Parku
Krajobrazowego

1980 r.

Prawne uregulowanie
Parków Krajobrazowych
jako formy ochrony
przyrody

Z uwagi na brak w ówczesnym porządku prawnym podstaw dla tworzenia parków krajobrazowych, wojewódzkie rady narodowe wykorzystywały przepisy kompetencyjne ustawy o radach narodowych i wydawaniu przepisów prawnych przez rady narodowe oraz przepisy o planowaniu przestrzennym. Właśnie na ich podstawie powołane zostały pierwsze parki krajobrazowe w Polsce.

Zgodnie z danymi z Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody, najstarszym parkiem krajobrazowym w Polsce jest Suwalski Park Krajobrazowy utworzony Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Suwałkach 12 stycznia 1976 roku. W tym samym dniu utworzony został także Wigierski Park Krajobrazowy, który 13 lat później (1 stycznia 1989 r.) został parkiem narodowym.

Parki krajobrazowe jako jedna z ustawowych form ochrony przyrody, zostały prawnie uregulowane w ustawie z 1980 roku.

Zgodnie z definicją zawartą w obecnie obowiązującej ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody, są to obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Ustawa o ochronie przyrody przewiduje katalog 14 zakazów, które mogą zostać ustanowione uchwałą sejmiku województwa na obszarze parku krajobrazowego. Zakazy te każdorazowo dostosowywane są do specyfiki parku i wynikają z celów ochrony jakie na danym obszarze zostały zdefiniowane.

Wśród zakazów możliwych do wprowadzenia na obszarze parku krajobrazowego ustawa przewiduje m.in.:

zakaz realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

zakaz zabijania dzikich zwierząt i niszczenia ich siedlisk

zakaz likwidowania zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych

zakaz pozyskiwania skał i torfu

zakaz wykonywania prac zniekształcających rzeźbę terenu i zaburzających stosunki wodne

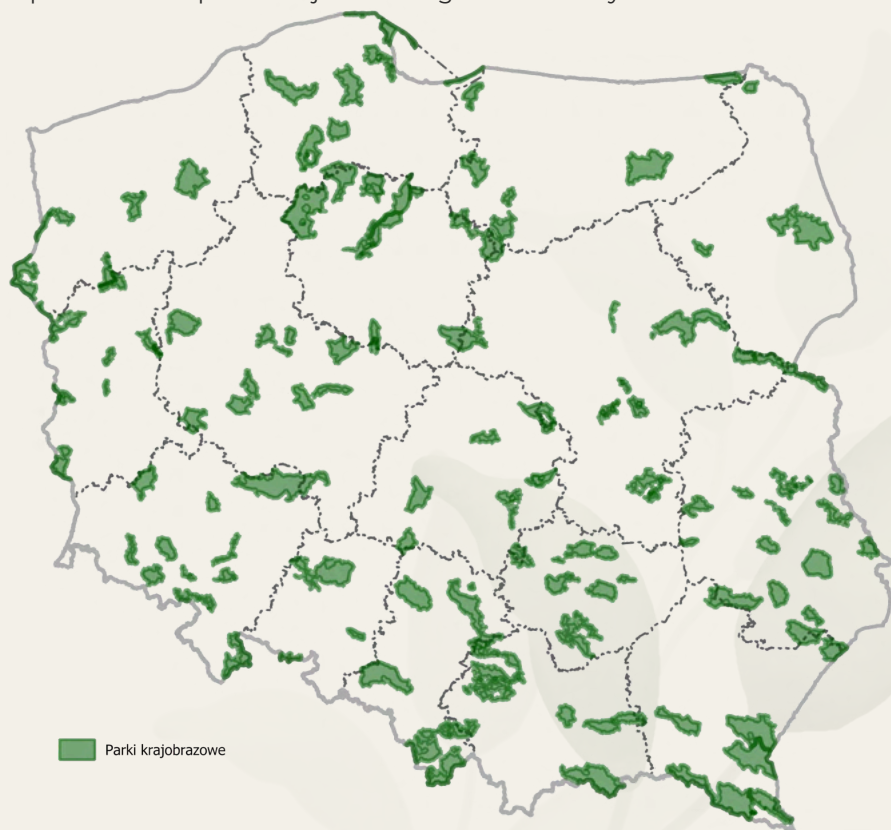

zakaz używania łodzi motorowodnych na otwartych zbiornikach wodnych

Plan ochrony parku krajobrazowego jest podstawowym dokumentem określającym działania, jakie należy wykonać by zachować w odpowiednim stanie zasoby przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe parku. Dokument ten sporządza się na okres 20 lat. Projekt uchwały sejmiku wojewódzkiego wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W Polsce mamy obecnie 125 parków krajobrazowych, które obejmują swym obszarem 8,36% powierzchni kraju. Jest to ponad 8 razy więcej niż powierzchnia wszystkich parków narodowych i 14 razy więcej niż obszar chroniony w formie rezerwatu przyrody. Największym parkiem jest Park Krajobrazowy Dolina Baryczy (87 040 ha), zajmujący powierzchnię odpowiadającą 10% najmniejszego województwa w Polsce - opolskiego. Najmniejszym parkiem jest Miedzichowski Park Krajobrazowy o powierzchni 1 432,28 ha, czyli takiej jak obszar Dzielnicy Śródmieście w Warszawie. Średnia powierzchnia parku krajobrazowego w Polsce wynosi 20 913 ha.

Zarządzanie parkami krajobrazowymi

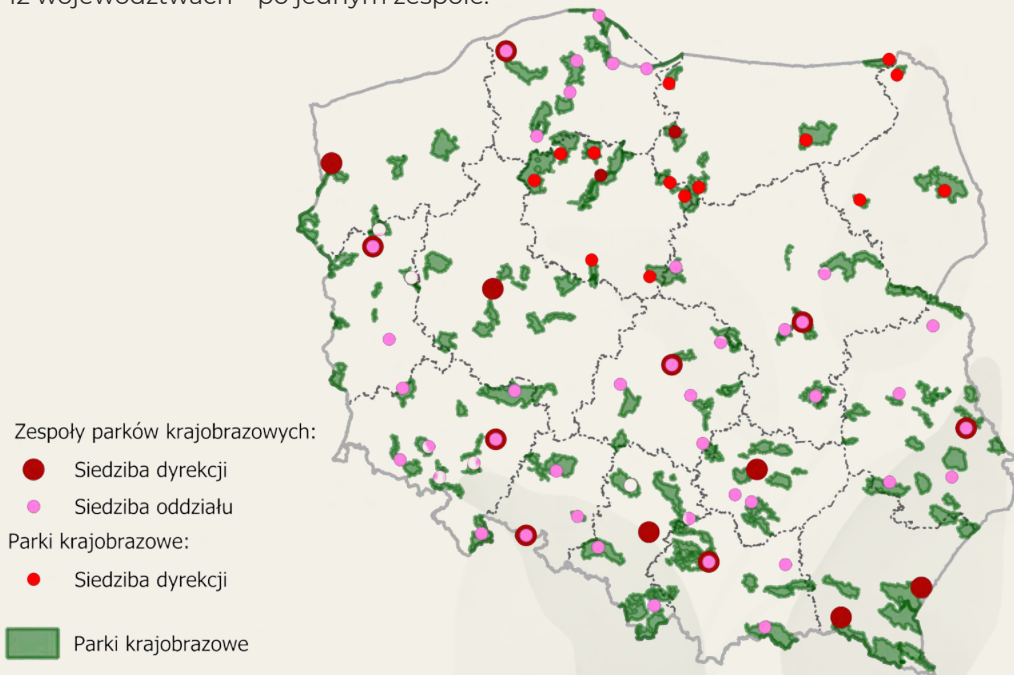
Parkiem krajobrazowym kieruje dyrektor, a zadania ochronne i edukacyjne realizuje Służba Parku Krajobrazowego. Ustawa o ochronie przyrody dopuszcza tworzenie zespołów parków krajobrazowych dla wspólnego zarządzania kilkoma parkami.

W Polsce funkcjonuje:

- 14 samodzielnych parków krajobrazowych,
- 16 zespołów parków krajobrazowych.

Samodzielne parki oraz małe zespoły parków działają w województwach: podlaskim, warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim.

W województwie podkarpackim funkcjonują 2 zespoły parków, a w pozostałych 12 województwach – po jednym zespole.

693

pracowników
zatrudnionych
w parkach
krajobrazowych

404

**należy do Służby Parku
Krajobrazowego**
wykonujących zadania
z zakresu ochrony przyrody
i edukacji

Osoby zatrudnione poza służbą parków, to pracownicy administracyjni, księgowi, techniczni oraz osoby obsługujące ośrodki edukacyjne i zaplecze organizacyjne parków

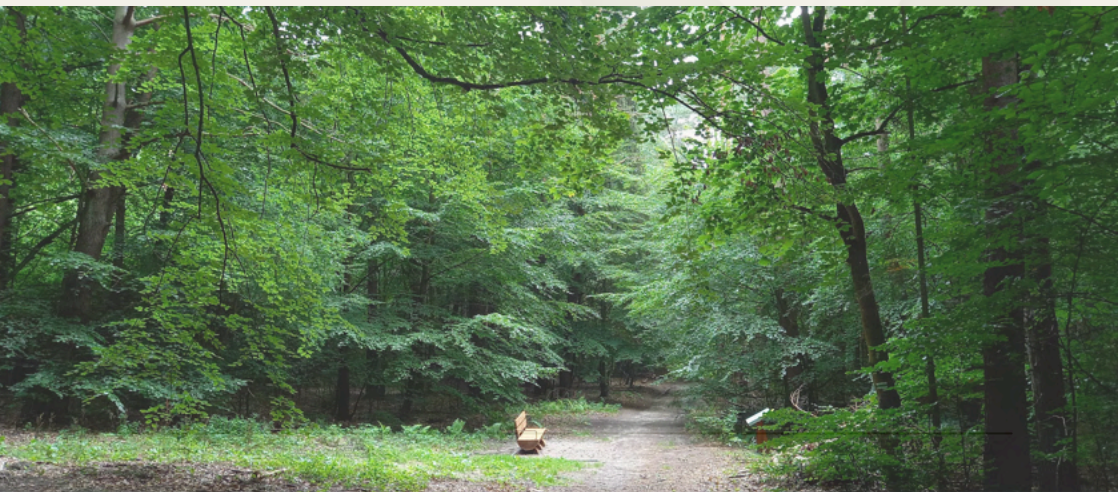
Wykwalifikowana kadra

Parki krajobrazowe zatrudniają przede wszystkim wysoko wykwalifikowaną kadrę. Ponad 81% pracowników posiada wykształcenie wyższe, a około 13% średnie.

Pracownik Służby Parku Krajobrazowego ma prawo do legitymowania osób naruszających przepisy o ochronie przyrody, a w razie odmowy okazania dokumentu pozwalającego na ustalenie tożsamości – zwracania się do Policji lub innych właściwych organów o ustalenie tożsamości.

Na terenie zarządzanym przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, znajdującym się w granicach parku krajobrazowego, zadania w zakresie ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu ochrony parku krajobrazowego, uwzględnionymi w planie urządzenia lasu.

W kompetencjach regionalnych dyrektorów ochrony środowiska pozostają kwestie uzgadniania projektów planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województw oraz planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej w części dotyczącej parku krajobrazowego i jego otuliny, w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku krajobrazowego.

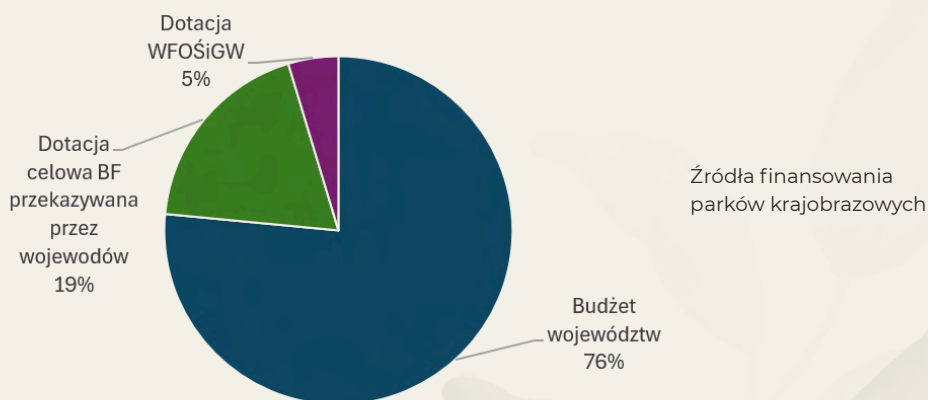

Finanse

Parki krajobrazowe są wojewódzkimi samorządowymi jednostkami organizacyjnymi, w związku z tym głównym źródłem finansowania jest budżet województwa. W związku z przekazaniem w 2009 roku kompetencji w zakresie parków krajobrazowych z administracji rządowej do samorządowej, budżet państwa, za pośrednictwem wojewodów przekazuje dotację celową na funkcjonowanie parków do budżetu województw.

Dodatkowym źródłem finansowania na szczeblu regionalnym są wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (WFOŚiGW), które wspierają parki w realizacji projektów z zakresu ochrony przyrody i edukacji.

W 2025 roku budżet parków krajobrazowych w Polsce przeznaczony na działalność statutową wynosił ok. 114,8 mln zł, z tego województwa pokrywały 76%, budżet państwa 19%, a dotacje z WFOŚiGW 5%.

Ważnym źródłem finansowania zadań realizowanych przez parki krajobrazowe są fundusze zewnętrzne: Fundusze Europejskie, Interreg, Polski Ład czy Feniks. W 2025 roku parki na projekty finansowane z tych źródeł przeznaczyły ponad 47 mln zł, a całkowita wartość tych projektów w kolejnych latach wyniesie w sumie 266,7 mln zł.

Parki krajobrazowe w 2025 roku wygenerowały dochody. Pochodzą one głównie z dopłat bezpośrednich do użytkowanych gruntów cennych przyrodniczo, z opłat za korzystanie z niektórych atrakcji turystycznych i wyniosły 3,7 mln zł.

Działalność edukacyjna parków krajobrazowych z założenia jest bezpłatna i finansowana z budżetu województw lub środków w ramach pozyskanych projektów.

Ochrona przyrody, krajobrazu, wartości historycznych i kulturowych

Parki krajobrazowe odgrywają ważną rolę w ochronie przyrody, łącząc działania związane z zachowaniem cennych siedlisk i gatunków z edukacją oraz aktywną ochroną środowiska. Na terenie parków realizowane są projekty dotyczące m.in. ochrony ptaków wodno-błotnych, muraw kserotermicznych, zapylaczy, tradycyjnych sadów czy rzadkich gatunków gadów. Szczególnym elementem działalności parków krajobrazowych są także ośrodki rehabilitacji dzikich zwierząt.

INWENT – ogólnopolskie spotkania przyrodników parków krajobrazowych

INWENT to inicjatywa Porozumienia Parków Krajobrazowych Polski skupiająca pracowników parków krajobrazowych zajmujących się ochroną przyrody, monitoringiem gatunków i siedlisk oraz czynną ochroną przyrody. Spotkania stanowią przestrzeń wymiany doświadczeń, prezentacji wyników badań terenowych oraz dyskusji dotyczących wyzwań związanych z ochroną krajobrazu i różnorodności biologicznej.

Ważnym elementem INWENT są również warsztaty i zajęcia terenowe organizowane na obszarach parków krajobrazowych w różnych regionach Polski. Pozwalają uczestnikom poznawać metody monitoringu przyrodniczego, działania z zakresu ochrony gatunkowej oraz przykłady czynnej ochrony realizowanej w parkach krajobrazowych. Spotkania sprzyjają również integracji środowiska przyrodników i budowaniu współpracy pomiędzy parkami krajobrazowymi z całego kraju.

Ochrona rycyka i ptaków siewkowych w Dolinie Warty

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego od 2022 roku realizuje projekt ochrony rycyka i innych zagrożonych ptaków siewkowych na terenie Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego. Dolina Warty należy do najważniejszych w Polsce ostoi ptaków wodno-błotnych, jednak w ostatnich dekadach nastąpił gwałtowny spadek liczebności wielu gatunków. Przyczyną tego stanu są przede wszystkim zmiany klimatyczne, osuszanie terenów podmokłych, intensyfikacja rolnictwa oraz wzrost presji ze strony drapieżników.

Projekt obejmuje budowę ogrodzeń antydrapieżniczych, ochronę lęgów oraz odchów młodych rycyków w inkubatorach i wolierach adaptacyjnych. Następnie ptaki wracają na nadwarciańskie łąki. W ciągu czterech lat wypuszczono 91 młodych rycyków, których dalsze losy monitorowane są dzięki znakowaniu kolorowymi flagami. Działania te stanowią przykład skutecznej ochrony czynnej i odbudowy populacji jednego z najbardziej zagrożonych gatunków krajobrazu rolniczego.

Ochrona muraw kserotermicznych w Parku Krajobrazowym Orlich Gniazd

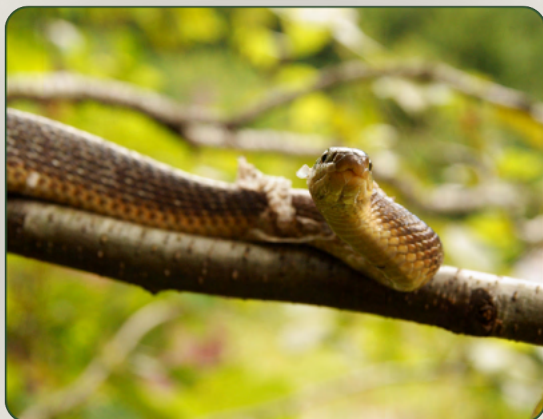
Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego prowadzi wieloletni program ochrony muraw kserotermicznych i siedlisk naskalnych na terenie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd. Działania realizowane są głównie poprzez ekstensywny wypas owiec, kóz i koni, a także usuwanie zakrzaczeń oraz koszenie terenów zarastających. Pozwala to utrzymać otwarty krajobraz Jury Krakowsko-Częstochowskiej i chronić siedliska wielu rzadkich gatunków roślin oraz zwierząt. Prace prowadzone są nieprzerwanie od 2012 roku na obszarze około 100 ha. Projekt został laureatem Polskiej Nagrody Krajobrazowej 2020 i jest uznawany za przykład skutecznego połączenia ochrony przyrody, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego regionu. Projekty finansowano m.in. ze środków LIFE+, NFOŚiGW oraz WFOŚiGW w Katowicach. Obecnie realizowany jest kolejny etap działań zaplanowany do 2029 roku.

Ochrona węża Eskulapa w Bieszczadach

Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie realizuje działania związane z ochroną węża Eskulapa – jednego z najrzadszych i najbardziej zagrożonych gadów w Polsce. Projekt prowadzony jest na terenie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu, gdzie od dziesięcioleci występuje lokalna populacja tego gatunku.

W 2025 roku odbudowano cztery kopce rozrodcze wykorzystywane przez węża do składania jaj oraz przygotowano dodatkowe struktury wspierające bytowanie gatunku, takie jak sterty drewna, gałęzi i kamieni. Powstał również specjalny drewniany „domek”, inspirowany naturalnymi schronieniami wykorzystywanymi przez węża Eskulapa. Działania objęły także wykaszanie i odtwarzanie niewielkich polan przeciwdziałających zarastaniu siedlisk. Projekt ma poprawić warunki rozrodu i zwiększyć szanse przetrwania gatunku krytycznie zagrożonego wyginięciem. W kolejnych latach planowany jest monitoring zasiedlania nowych schronień.

Ochrona tradycyjnych sadów i dawnych odmian drzew owocowych

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego od ponad 20 lat realizuje działania związane z ochroną tradycyjnych sadów przydomowych oraz dawnych odmian drzew owocowych. Sady te są ważnym elementem krajobrazu wiejskiego, a jednocześnie cennym siedliskiem dla owadów zapylających, ptaków i drobnych ssaków.

W ramach projektu zinwentaryzowano ponad 200 sadów i alei przydrożnych, przeprowadzono szkolenia sadownicze oraz posadzono ponad 60 nowych sadów złożonych z tradycyjnych odmian jabłoni, gruszy, śliw i wiśni. Szczególną rolę pełni sad zachowawczy przy siedzibie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, który pełni funkcję edukacyjną i służy zachowaniu lokalnych odmian drzew owocowych. Działania projektu zostały uznane za przykład dobrej praktyki również na forum europejskim i stanowią połączenie ochrony przyrody z zachowaniem dziedzictwa kulturowego polskiej wsi.

Ochrona dzikich zapylaczy

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego zrealizował projekt „Lubuskie Parki Krajobrazowe przyjazne dzikim pszczołom” na terenie Gorzowskiego i Pszczewskiego Parku Krajobrazowego. Celem przedsięwzięcia była ochrona dzikich pszczół i innych owadów zapylających oraz zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej ich znaczenia dla przyrody i rolnictwa.

W ramach projektu utworzono łąki kwietne stanowiące bazę pokarmową dla owadów, wykonano specjalne miejsca gniazdowania pszczół samotnic oraz konstrukcje drewniano-gliniane pełniące funkcję schronień dla błonkoskrzydłych.

Doposażono także Leśną Stację Dydaktyczną w Lipach i Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Pszczewie w pomoce edukacyjne wykorzystywane podczas zajęć przyrodniczych. Projekt uzupełniły warsztaty i publikacja „Barwny świat pszczół dziko żyjących”. Działania połączyły ochronę czynną przyrody z edukacją i promocją bioróżnorodności.

Czynna ochrona żółwia błotnego

Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych od wielu lat prowadzi działania związane z czynną ochroną żółwia błotnego – jednego z najrzadszych gadów występujących w Polsce.

Projekt realizowany jest głównie na terenach Polesia i obejmuje zabezpieczanie miejsc lęgowych, ochronę gniazd przed drapieżnikami oraz wspieranie młodych osobników po wykluciu. W okresie składania jaj pracownicy parków i wolontariusze monitorują lęgowiska oraz zabezpieczają gniazda specjalnymi osłonami ograniczającymi straty powodowane przez lisy i inne drapieżniki.

Prowadzone są również działania edukacyjne i monitoring populacji. Ochrona żółwia błotnego realizowana jest we współpracy z innymi instytucjami zajmującymi się ochroną przyrody na Polesiu Lubelskim. Dzięki wieloletnim działaniom możliwe jest utrzymanie jednej z najcenniejszych populacji tego gatunku w kraju oraz zachowanie cennych siedlisk wodno-błotnych regionu.

Badania archeologiczne w Borach Tucholskich

Wdecki Park Krajobrazowy prowadzi działania związane z badaniami i ochroną dziedzictwa archeologicznego Borów Tucholskich.

W ostatnich latach na terenie parku odkryto szereg cennych stanowisk archeologicznych, obejmujących ślady osadnictwa od epoki kamienia po okres II wojny światowej. Jednym z najważniejszych odkryć było potwierdzenie istnienia kurhanu z epoki brązu w rejonie Grabowej Buchty oraz odkrycie osady sprzed około 5 tys. lat. W trakcie badań odnaleziono fragmenty neolitycznych naczyń ceramicznych, narzędzia krzemienne oraz pozostałości dawnych obozowisk.

Prace archeologiczne prowadzone na terenie parku mają nie tylko wartość naukową, ale również edukacyjną i turystyczną. Projekt pokazuje, że parki krajobrazowe chronią nie tylko przyrodę, ale również dziedzictwo kulturowe i historyczne regionu.

Ośrodki rehabilitacji dzikich zwierząt

W Polsce funkcjonuje 6 ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt prowadzonych przez parki krajobrazowe lub zespoły parków krajobrazowych. Trafiają tam przede wszystkim ptaki po kolizjach z pojazdami i liniami energetycznymi, młode zwierzęta znalezione bez opieki, a także osobniki poszkodowane przez działalność człowieka. W ośrodkach prowadzona jest diagnostyka, leczenie weterynaryjne, rekonwalescencja oraz nauka ponownego samodzielnego funkcjonowania w naturze.

Ośrodki rehabilitacji zwierząt stanowią ważny element systemu ochrony przyrody w Polsce. Oprócz bezpośredniej pomocy zwierzętom prowadzą także edukację ekologiczną, pokazując jak właściwie reagować w przypadku znalezienia ранego dzikiego zwierzęcia oraz jak ograniczać zagrożenia wynikające z działalności człowieka.

Ochrona widnych lasów w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej

Projekt „Poprawa stanu siedlisk widnych lasów i mokradeł oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków roślin w Ostoji Knyszyńskiej przez ochronę czynną” w ramach Działania 2.4.1 Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 został zrealizowany w latach 2018-2021.

Projekt miał na celu poprawę stanu widnych borów, świetlistych dąbrów i wybranych typów torfowisk. Siedliska te to niezwykle bogate przyrodniczo ekosystemy leśne, których stan gwałtownie się pogarszał, a areale kurczyły w wyniku zmian zachodzących w ciągu ostatnich kilku dekad.

W ramach projektu przeprowadzono szeroko zakrojoną inwentaryzację geobotaniczną, a na jej podstawie szereg działań ochronnych, które objęły ponad 90 ha powierzchni leśnych i doprowadziły do zachowania zagrożonych wyginięciem gatunków roślin oraz związanych z nimi owadów.

Prowadzony obecnie monitoring skutków działań ochronnych wykazał poprawę stanu siedlisk widnych lasów i zwiększenie populacji rzadkich gatunków z nimi związanych, takich jak leniec bezpodkwiatkowy, groszek wiosenny i sasanka otwarta. Zostało też zachowane jedyne w województwie podlaskim stanowisko dzwoniecznika wonnego.

Projekt został zrealizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Uroczysko oraz Nadleśnictwami Czarna Białostocka, Knyszyn i Supraśl.

Edukacja

Edukacja przyrodnicza i ekologiczna należy do najważniejszych zadań parków krajobrazowych w Polsce. Działania prowadzone przez parki obejmują zarówno zajęcia terenowe, warsztaty i konkursy dla dzieci i młodzieży, jak również projekty skierowane do dorosłych, samorządów i lokalnych społeczności.

W całym kraju funkcjonują ośrodki edukacji przyrodniczej, ścieżki dydaktyczne i organizowane są zielone i niebieskie szkoły umożliwiające poznawanie przyrody poprzez bezpośredni kontakt z naturą. Ważnym elementem działalności parków są także konkursy ogólnopolskie, wydawnictwa edukacyjne oraz działania popularyzujące wiedzę o ochronie przyrody i dziedzictwie kulturowym regionów. Coraz większą rolę odgrywa również edukacja dotycząca zmian klimatu, ochrony krajobrazu i dostępności obszarów chronionych dla osób ze szczególnymi potrzebami. Dzięki tym działaniom parki krajobrazowe stają się miejscem nauki, aktywności i budowania wrażliwości na przyrodę.

- W 2025 roku pracownicy parków krajobrazowych przeprowadzili ponad 9,4 tys. zajęć edukacyjnych, w których uczestniczyło 266,2 tys. osób.
- Podczas prawie 1460 różnego rodzaju wydarzeń z działalnością parków zapoznało się kolejne 258 tys. osób.
- W 338 spacerach i rajdach uczestniczyło 44,7 tys. osób.
- Liczba różnego rodzaju konkursów organizowanych przez parki przekroczyła 200 i uczestniczyło w nich ponad 31,5 tys. osób.

Uczestnikami zorganizowanych zajęć edukacyjnych są w:

61%

dzieci ze szkół
podstawowych

20%

przedszkolaki

13%

studenci i osoby
dorosłe

6%

uczniowie szkół
średnich

ED-EK – ogólnopolskie spotkania edukatorów parków krajobrazowych

ED-EK to inicjatywa Porozumienie Parków Krajobrazowych Polski integrująca edukatorów parków krajobrazowych z całego kraju. Spotkania mają formę warsztatów, zajęć terenowych oraz szkoleń metodycznych poświęconych edukacji przyrodniczej, regionalnej i kulturowej. ED-EK stanowi przestrzeń wymiany doświadczeń, prezentacji dobrych praktyk oraz nowoczesnych metod prowadzenia edukacji ekologicznej.

Konkurs „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski”

Konkurs „Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski” to jedna z największych inicjatyw edukacji ekologicznej realizowanych przez parki krajobrazowe w kraju. Pierwsza edycja odbyła się w 2002 roku jako przedsięwzięcie międzywojewódzkie. Z czasem konkurs zyskał rangę ogólnopolską. W roku szkolnym 2025/2026 roku organizowana była XXV edycja konkursu, w której wzięło udział prawie 8,5 tys. uczniów z 591 szkół.

Celem konkursu jest popularyzacja wiedzy o parkach krajobrazowych, ekologii, ochronie przyrody i środowiska, a także rozwijanie zainteresowania światem przyrody wśród dzieci i młodzieży.

Uczestnikami są uczniowie szkół podstawowych z gmin położonych na terenie parków krajobrazowych.

Konkurs składa się z pięciu etapów: szkolnego, gminnego, parkowego, wojewódzkiego i ogólnopolskiego.

Najlepsze drużyny walczą o przechodnie trofeum – statuetkę sowy symbolizującej mądrość. Konkurs od lat integruje środowiska parków krajobrazowych z całej Polski i stanowi ważny element edukacji przyrodniczej młodego pokolenia.

Zielone i Błękitne Szkoły

Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych prowadzi rozbudowany system edukacji ekologicznej oparty na sieci Zielonych i Błękitnych Szkół działających w parkach krajobrazowych regionu. Ośrodki funkcjonują w Staniszewie, Schodnie oraz we Władysławowie i organizują całoroczne zajęcia terenowe dla dzieci i młodzieży z województwa pomorskiego.

W ramach 3- i 5-dniowych turnusów uczestnicy biorą udział w warsztatach przyrodniczych, wycieczkach terenowych, zajęciach dotyczących klimatu, ochrony przyrody i krajobrazu oraz obserwacjach przyrodniczych prowadzonych o różnych porach dnia i roku. Program uzupełniają festyny edukacyjne, konkursy, wystawy plenerowe, akcje ekologiczne oraz warsztaty rodzinne i szkolenia dla dorosłych. Dzięki wsparciu Województwa Pomorskiego oraz WFOŚiGW w Gdańsku udział w zajęciach i noclegi są bezpłatne, co zapewnia szeroki dostęp do edukacji ekologicznej.

Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Kulturowej w Krutyni

Mazurski Park Krajobrazowy prowadzi w Krutyni Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Kulturowej mieszczący się w zabytkowej mazurskiej stodole. Ośrodek łączy edukację przyrodniczą z ochroną dziedzictwa kulturowego regionu. Znajdują się tu m.in. Galeria nad Mukrem, Izba Przyrodnicza, Izba Pamięci Karola Małłka oraz sala edukacyjna.

Izba Przyrodnicza prezentuje charakterystyczne siedliska Mazurskiego Parku Krajobrazowego – lasy, jeziora, rzeki i łąki – oraz ponad 300 eksponatów, głównie ptaków i innych kręgowców występujących na Mazurach. Ważnym elementem ekspozycji są również wystawy poświęcone grzybom oraz historii regionu. W ośrodku organizowane są warsztaty, zajęcia terenowe, prelekcje i wystawy fotograficzne. Każdego roku bierze w nich udział około 20 tys. osób. Placówka jest jednym z najważniejszych centrów edukacji przyrodniczej w regionie.

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Umianowicach

Zespół Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych prowadzi nowoczesny Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Umianowicach, otwarty pod koniec 2022 roku. Placówka powstała na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego i stanowi jedno z najciekawszych centrów edukacji przyrodniczej w regionie. Ośrodek dysponuje bazą noclegową dla ponad 60 osób, zapleczem gastronomicznym oraz nowoczesną infrastrukturą dydaktyczną umożliwiającą prowadzenie warsztatów terenowych i zajęć edukacyjnych.

Integralną częścią obiektu jest zagroda edukacyjna z rodzimymi rasami zwierząt, m.in. owcą wrzosówką, kozą sandomierską i gęsią kielecką. Uczestnicy mogą również korzystać z drezyn rowerowych poruszających się po torach. Największym atutem ośrodka jest jednak położenie w sąsiedztwie starorzeczy, łąk i obszarów Natura 2000 Doliny Nidy. Zajęcia prowadzone są w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i łączą edukację z praktycznym poznawaniem cennych siedlisk oraz tradycyjnych form gospodarowania wspierających ochronę krajobrazu i bioróżnorodność regionu.

Centrum Edukacji Ekologicznej i Krajoznawstwa „Salamandra”

Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych prowadzi w Myśliborzu Centrum Edukacji Ekologicznej i Krajoznawstwa „Salamandra”, działające na terenie Parku Krajobrazowego Chełmy. Ośrodek funkcjonuje od 1997 roku i jest jednym z najważniejszych miejsc edukacji przyrodniczej na Dolnym Śląsku. Jego działalność koncentruje się na popularyzacji wiedzy o przyrodzie, geologii i krajobrazie regionu oraz kształtowaniu postaw proekologicznych wśród dzieci, młodzieży i dorosłych.

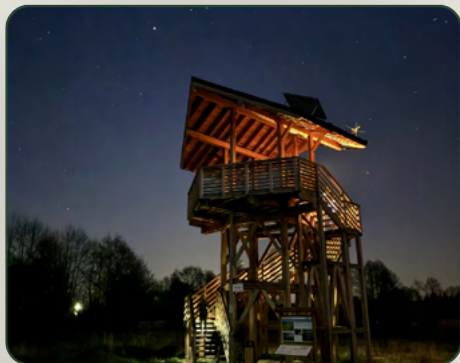
W „Salamandrze” organizowane są warsztaty terenowe, zajęcia laboratoryjne, zielone szkoły, wycieczki krajoznawcze oraz zajęcia dotyczące ochrony środowiska i dawnych zjawisk wulkanicznych Pogórza Kaczawskiego. Ośrodek dysponuje ścieżkami edukacyjnymi, salami warsztatowymi, ekspozycjami przyrodniczymi i geologicznymi, formikarium oraz przestrzenią do prowadzenia zajęć terenowych. Dużym zainteresowaniem cieszy się również ośrodek rehabilitacji dzikich zwierząt działający przy placówce. Każdego roku z oferty edukacyjnej korzystają tysiące uczestników z całego Dolnego Śląska.

Turystyka i dostępność

Parki krajobrazowe pełnią istotną rolę w rozwoju zrównoważonej turystyki i udostępnianiu walorów przyrodniczych oraz kulturowych szerokiemu gronu odbiorców. Na ich terenie rozwijana jest infrastruktura turystyczna obejmująca ścieżki edukacyjne, punkty widokowe, trasy rowerowe, miejsca odpoczynku i ośrodki edukacyjne. Coraz większy nacisk kładziony jest również na dostępność obszarów chronionych dla osób z niepełnosprawnościami i osób ze szczególnymi potrzebami. Parki realizują projekty związane z tworzeniem dostępnych ścieżek, stref sensorycznych, materiałów edukacyjnych i infrastruktury bez barier. Ważnym elementem działalności jest także promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego, tradycji i historii regionów poprzez wydarzenia, wydawnictwa oraz rozwój turystyki przyrodniczej i krajoznawczej. Dzięki temu parki krajobrazowe umożliwiają poznawanie przyrody w sposób odpowiedzialny i przyjazny dla środowiska.

Transgraniczna turystyka w Dolinie Dolnej Odry

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Zachodniopomorskiego realizował projekty związane z rozwojem zrównoważonej turystyki na obszarze Doliny Dolnej Odry we współpracy z partnerami z Niemiec. Jednym z najważniejszych przedsięwzięć było przystosowanie mostu europejskiego Siekierki-Neurüdnitz do ruchu turystycznego w ramach programu Interreg V A.

W efekcie działań powstała sieć miejsc odpoczynku dla turystów wodnych i rowerowych oraz infrastruktura umożliwiająca poznawanie walorów przyrodniczych regionu. Szczególną atrakcją stał się most na dawnym szlaku kolejowym przebiegającym przez wyjątkowo cenne obszary przyrodnicze Doliny Dolnej Odry.

Na wzgórzu w Widuchowej utworzono także taras widokowy z panoramą na polski Park Krajobrazowy Doliny Dolnej Odry i niemiecki Park Narodowy Doliny Dolnej Odry. Projekty połączyły rozwój turystyki z ochroną przyrody oraz współpracą transgraniczną.

Ciuchcia Ponidzie – turystyka z historią

Zespół Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych od 2022 roku zarządza Świętokrzyską Kolejką Wąskotorową „Ciuchcia Ponidzie” – jedną z najbardziej rozpoznawalnych atrakcji turystycznych regionu. Historia kolejki sięga 1915 roku, a dziś stanowi ona wyjątkowe połączenie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i turystyki przyrodniczej.

Przejazdy turystów indywidualnych, jak i grup zorganizowanych organizowane są od maja do września. Trasa prowadzi przez malownicze tereny Ponidzia, umożliwiając poznawanie walorów krajobrazowych i przyrodniczych regionu. Ważnym elementem oferty są postoje połączone z ogniskami i wydarzeniami plenerowymi. Dzięki działalności kolejki możliwe jest popularyzowanie walorów parków krajobrazowych województwa świętokrzyskiego oraz rozwój turystyki opartej na lokalnym dziedzictwie i historii regionu.

Korona Parku Krajobrazowego Góry Opawskie

Zespół Opolskich Parków Krajobrazowych realizuje akcję turystyczno-edukacyjną „Korona Parku Krajobrazowego Góry Opawskie”. Inicjatywa rozpoczęta w 2021 roku polega na zdobyciu wyznaczonych szczytów Gór Opawskich i dokumentowaniu wejść poprzez wykonywanie zdjęć.

Uczestnicy poznają w ten sposób mniej znane fragmenty parku, jego walory krajobrazowe i przyrodnicze oraz aktywnie spędzają czas na łonie natury. Każda osoba, która ukończy wyzwanie, otrzymuje pamiątkową odznakę i certyfikat. Ze względu na duże zainteresowanie projekt został rozszerzony o dodatkowy poziom – srebrną odznakę obejmującą wejścia na mniej znane i bardziej wymagające wzniesienia. Do marca 2026 roku udział w akcji potwierdziło niemal 500 osób, a kolejnych kilkadziesiąt zdobyło odznakę srebrną. Projekt skutecznie promuje aktywną turystykę oraz odkrywanie przyrodniczego bogactwa regionu.

W rytmie gravel

Górnieniecko-Lidzbarski Park Krajobrazowy coraz wyraźniej zaznacza swoją obecność na mapie turystyki aktywnej w Polsce za sprawą organizowanego od kilku lat wyścigu rowerowego „GLPK Gravel”. Wydarzenie zyskało dużą popularność i uznanie w środowisku kolarstwa gravelowego, stając się jednocześnie ważnym elementem promocji walorów przyrodniczych i turystycznych regionu. „GLPK Gravel” jest jedyną w Polsce imprezą gravelową organizowaną bezpośrednio przez park krajobrazowy.

Dzięki zaangażowaniu pracowników Parku wydarzenie stało się rozpoznawalnym produktem turystycznym i wyróżnikiem Górnieniecko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Rosnące zainteresowanie potwierdza tempo zapisów – pakiety startowe na edycję 2025 wyprzedano w niespełna osiem minut, a na edycję 2026 w mniej niż trzy minuty.

Trasy zawodów prowadzą przez malownicze tereny jezior, lasów i szutrowych dróg, pozwalając uczestnikom poznać wyjątkowe krajobrazy Parku. W wydarzeniu uczestniczą również znani zawodnicy i twórcy internetowi promujący turystykę rowerową, dzięki czemu „GLPK Gravel” skutecznie promuje region w skali ogólnopolskiej.

Ścieżka przyrodnicza „13 błota stóp”

Mazowiecki Park Krajobrazowy stworzył jedną z najciekawszych ścieżek edukacyjnych na Mazowszu – „13 błota stóp”. Trasa przebiega przez torfowisko niskie Bagno Całowanie i prowadzi drewnianymi pomostami przez tereny bagienne, łąkowe i leśne. Jest to jedna z najdłuższych drewnianych kładek edukacyjnych w regionie. Na ścieżce znajduje się wieża widokowa umożliwiająca obserwację ptaków i krajobrazu mokradeł. Obszar ten stanowi ostoję ponad 145 gatunków ptaków oraz wielu cennych gatunków roślin związanych z siedliskami bagiennymi. Dodatkową atrakcją są wydmy śródlądowe, na których odkryto ślady osadnictwa z epoki paleolitu. Ścieżka wykorzystywana jest podczas zajęć terenowych, warsztatów i wycieczek edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Projekt pokazuje, jak edukacja przyrodnicza może być łączona z turystyką i bezpośrednim poznawaniem przyrody.

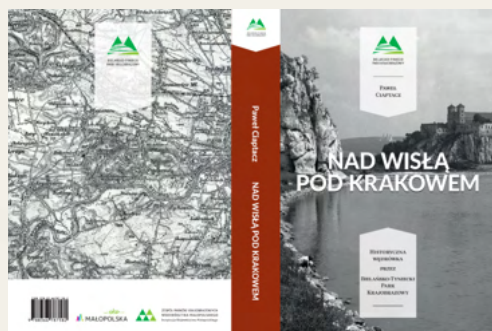
Wydawnictwa turystyczne i edukacyjne

Jednym z elementów działalności Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego jest promocja obszaru parków krajobrazowych poprzez przygotowywanie i wydawanie przewodników turystycznych oraz innych wydawnictw edukacyjnych. O wysokiej jakości i profesjonalizmie przygotowania publikacji świadczą nagrody jakie wielokrotnie w Ogólnopolskim Przeglądzie Książki Krajoznawczej i Turystycznej organizowanym przez PTTK uzyskiwały wydawnictwa ZPKWM.

Przewodniki są kompleksowymi a często i jedynymi opracowaniami opisującymi obszar parku krajobrazowego. Stanowią kompendium informacji z różnych dziedzin, podanych w sposób przystępny, ale bazujących na rzetelnej wiedzy.

Zwiedzanie obszaru parków ułatwić może seria przygotowanych przewodników po ścieżkach edukacyjnych oraz opracowane pomysły na konkretne wycieczki zarówno piesze, jak i rowerowe.

Najmłodszy odkrywcy parków krajobrazowych mogą podczas zwiedzania ich terenów korzystać ze Spacerowników, w których zawarte są zadania, do rozwiązania w terenie. Skarby parków krajobrazowych pozwalają odkryć książki obrazkowe, do których przygotowane jest kompendium wiedzy dla rodziców, którą będą mogli podzielić się z dziećmi.

„Obszar chroniony, obszar dostępny” – parki krajobrazowe bez barier

Projekt „Obszar chroniony, obszar dostępny” realizowany był przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych we współpracy z Ministerstwem Klimatu i Środowiska oraz partnerami zajmującymi się dostępnością i ochroną przyrody. Jego celem było zwiększenie dostępności parków narodowych i krajobrazowych dla osób z niepełnosprawnościami oraz wypracowanie modelowych rozwiązań w zakresie turystyki i edukacji przyrodniczej bez barier.

W projekcie uczestniczyło osiem parków i zespołów parków krajobrazowych z różnych części Polski, realizujących działania dostosowane do lokalnych potrzeb. Wśród przedsięwzięć znalazły się m.in.:

- Gostyński Park Krajobrazowy – „Przyroda bez barier – aktywni niepełnosprawni”
- Wdecki Park Krajobrazowy – „Wdecki Park Krajobrazowy – park zmysłów”
- Pszczewski Park Krajobrazowy – „Pszczewski Park Krajobrazowy bez granic”
- Mazowiecki Park Krajobrazowy – „Mazowiecki Park Krajobrazowy bez barier”
- Trójmiejski Park Krajobrazowy – „Dostępny Park Przyrodniczy”
- Park Krajobrazowy Orlich Gniazd – „Strefa zmysłów w Parku Krajobrazowym Orlich Gniazd”
- Żywiecki Park Krajobrazowy – „Żywiecki Park Krajobrazowy – przyroda dostępna dla wszystkich”
- Nadnidziański Park Krajobrazowy – „Nadnidziański Park Krajobrazowy przestrzenią dostępną dla osób z niepełnosprawnościami”
- Mazurski Park Krajobrazowy – „Mazury bez barier”

Realizowane działania obejmowały m.in. budowę i modernizację dostępnych ścieżek edukacyjnych, tworzenie ogrodów i stref sensorycznych, zakup sprzętu terenowego dla osób z ograniczoną mobilnością, przygotowanie tablic tyflograficznych, audiodeskrypcji i materiałów w Polskim Języku Migowym. Ważnym elementem projektu były także warsztaty i zajęcia terenowe umożliwiające osobom z niepełnosprawnościami bezpośredni kontakt z przyrodą. Projekt pokazał, że ochrona przyrody i dostępność nie wykluczają się wzajemnie. Dzięki realizowanym działaniom parki krajobrazowe stały się bardziej otwarte i przyjazne dla wszystkich użytkowników, niezależnie od wieku czy stopnia sprawności.

Województwo dolnośląskie

Dolnośląski Zespół
Parków Krajobrazowych

Województwo kujawsko-pomorskie

Brodnicki Park Krajobrazowy
Gostynińsko-Włocławski
Park Krajobrazowy
Górznieńsko-Lidzbarski
Park Krajobrazowy
Krajeński Park Krajobrazowy
Nadgoplański Park Tysiąclecia
Tucholski Park Krajobrazowy
Wdecki Park Krajobrazowy
Zespół Parków Krajobrazowych
nad Dolną Wisłą

Województwo lubelskie

Zespół Lubelskich
Parków Krajobrazowych

Województwo lubuskie

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Lubuskiego

Województwo łódzkie

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Łódzkiego

Województwo małopolskie

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Małopolskiego

Województwo mazowieckie

Mazowiecki Zespół
Parków Krajobrazowych

Województwo opolskie

Zespół Opolskich
Parków Krajobrazowych

Województwo podkarpackie

Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych
w Krośnie
Zespół Parków Krajobrazowych
w Przemyśle

Województwo podlaskie

Łomżyński Park Krajobrazowy
Doliny Narwi
Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej
im. prof. W. Sławińskiego
Suwalski Park Krajobrazowy

Województwo pomorskie

Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych

Województwo śląskie

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Śląskiego

Województwo świętokrzyskie

Zespół Świętokrzyskich i Nadnidziańskich
Parków Krajobrazowych

Województwo warmińsko-mazurskie

Mazurski Park Krajobrazowy
Park Krajobrazowy Puszczy Rominckiej
Park Krajobrazowy Wysoczyzny Elbląskiej
Welski Park Krajobrazowy
Zespół Parków Krajobrazowych Pojezierza
Iławskiego i Wzgórz Dylewskich

Województwo wielkopolskie

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Wielkopolskiego

Województwo zachodniopomorskie

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Zachodniopomorskiego

Warszawa 2026